

ME

04
2025

RÉGI-ÚJ MAGYAR ÉPÍTŐMŰVÉSZET | HUNGARIAN ARCHITECTURE + UTÓIRAT | POST SCRIPTUM XXV. 142.

A Magyar Építőművészek Szövetségének kulturális folyóirata 1903-tól | Cultural magazine of the Association of Hungarian Architects since 1903

ÍZLELJÉTEK ÉS LÁSSÁTOK, MILYEN ÉDES AZ ÚR

SARLÓS BOLDOGASSZONY KEGYTEMPLOM FELÚJÍTÁSA, VÉRTESSOMLÓ

Építészek / Architects: BIRI BALÁZS, SZABÓ LEVENTE

Szöveg / Text: DRAGON ZOLTÁN

Fotók / Photos: BIRI BALÁZS

A 2024 végén felszentelt vértessomlói Sarlós Boldogasszony kegytemplom a felújításig az elmúlt korok által átszőtt eklektikus belső berendezésű későbarokk épület volt. Ugyanakkor az oltárszentelés nem zárta le a templom modernkori építészettörténetének sorait, hiszen a további építési fázisok újabb fejezetek írására adnak lehetőséget.

A címet adó sor a kereszténység legrégebbi communio-énekének része, sőt, sokáig az egyetlen ilyen ének, ha a vértessomlói oltárba foglalt ereklje ókeresztény vértanúja, Szent Celesztina korát nézzük. Az ének egyrészt utal az eucharisziára, Krisztus testének és vérének vételére, másrészt az ösbűn eltörlésére is. Hiszen a bűnbeesés almáját

az első Ádám ízlelte meg Évával, az áteredő bünt pedig a második Ádám, Jézus Krisztus oldotta fel. A kereszténység mind az öt érzéknek alapvető jelentőséget tulajdonít, hiszen használatuk tetten érhető az Ószövetség legjelentősebb eseményeiben, illetve Krisztus életének történeteiben. A 15. században megjelenő képzőművészeti ábrázolásokon már mint az aszkézis által megtisztítható és Istenre hangolható érzékek jelennek meg. A teológia mellett a filozófia is érdeklődött az érzékek és azok hierarchiája iránt: egészen a 18. századig a látást tartották a legfontosabbnak. Ám Diderot szerint a környezet jobb megismeréséhez a tekintetet el kell takarni, és a többi érzékszervre kell hagyatkozni. Diderot annyira magasra értékelte a festő Chardin csendéleteit, hogy gyümölcseit legszívesebben megízlelte volna – ráadásul Diderot szerint Chardin sokszor nem is ecsettel, hanem az ujjával, tapintásával festett. A tapintás mint bizonyosságszerzés jelenik meg a kereszténységnél: Tamás hitetlenségét (a látás mellett) a tapintás veszi el – a hallás számára nem volt elegendő. Az áldozás, áldozat liturgiájának Ószövetségre visszamenő formája az illatáldozat, az Újszövetségben Krisztus olajjal való megkenését társíthatjuk a szaglás érzékéhez.

Ugyanakkor a kereszténységen belül is sokszor szült ellenérzést a látás, a szemek, a kíváncsi tekintetek használata. A ciszterci minimalizmus

legnagyobb hatású megfogalmazója, Clairvaux-i Szent Bernát korholta a szobrászokat és az építészeket, hiszen a kvadrum figurális oszlopfői könnyedén elterelték a jámbor imádkozó szerzetesek figyelmét. A minimalizmus egyrészt a szerzetesi életet könnyítő szabály, másrészt (főként a 19. század és Eugene Viollet-le-Dwuc fellépése óta) sokszor pusztító hatású purista divathullám. A vértessomlói Sárlos Boldogasszony kegytemplom felújításának eredményeként úgy jött létre egy minimalista liturgikus tér, hogy azt nem a purizmus szándéka hívta létre. Az átalakítás nem járt pusztítással, sőt, a műszaki felújítás szükségessége miatt inkább a templom apszisának megmentését hozta magával. A templom jelenlegi minimalista belső kialakítása megfelel az Athéni és a Velencei Charta iránymutatásainak, azaz a nem rekonstruálható részeket kortárs elemekkel, jelen esetben homogén, semleges színű keretes falfestéssel látták el. Ugyanakkor a képzőművészeti és a liturgikus tárgyak restaurálása mellett az előkerült apszis-falfestményeket is láthatóvá tették a szakemberek.

A templom építéstörténete nem minden részletében tisztázható, ám a talajradaros vizsgálatok során meghatározható lett a régi templomtér oratóriumpilléreinek alapozása – ennek „modern kori” párja, a jelenlegi oratórium-feljáró megújított korlátja lett a templom bútorzatának ikonikus és ismétlődő eleme. A pálcatagok néhol ritkábban, néhol sűrűbben jelennek meg a gyóntatószék, a sekrestyeszekrények, a közösségi célokat is szolgáló bútorok előlapjain; színezésük szintén az időkapszulaként szolgáló régi bútorrészek sötét diószínűsét követik. Az átörökölt pálcatagok, a színárnyalat minimalista, de nem purista egységet kölcsönöz a liturgikus térnek. Ugyanis az 1983-ban fenyőfából készült padsorokat felújították, színezésükben is a tér többi eleméhez közelítették. A frontoldalon lévő kazettás díszítés jelzi készítőjének kulturális és korban való beágyazottságát. Ugyancsak a régi korok és mesterek iránti tisztelet jele, hogy a felújítás során sem a hetvenes évek végén lerakott tardosi vörösmészke burkolatot, sem a sekrestye fenyő padlózatát nem cserélték le.

A templom felújításának ideje és módja megfeleltethető és beilleszthető a kortárs szakrális építészettörténet legutolsó korszakába, amikor a katolikus templomok a II. Vatikáni Zsinat során meghozott liturgiai változtatásait gyors léptékben, ám sokszor eklektikusan, alacsonyabb művészi színvonalal valószínűsítették meg. A jelenlegi felújítás során a vértessomlói templomból kikerült a régi, kevésbé illő szembemiséző oltár, és a tér szimmetriáját helyreállítva az apszis mértani középpontjába, a liturgikus tér fókuszába helyezték a tömör tölgyfából és bronzból készült új oltárt. A feltételezhetően középkori centrális kápolna alapfalait megidéző íven kívül, de még a lépcsőfokkal megemelt szentélytérben jött létre az igehirdetés tere, az ambó, a használaton kívüli, de felújított szószék és a keresztelőkút hármásával. A felújítást szükségessé tevő műszaki, szerkezeti átalakítások, tér-újrarendelések a kegytemplomot azokkal a győri, budapesti, albertfalvai templomfelújításokkal rokonítják, melyeknek alapköveit a harmincas években tették le. Ezen templomfelújítások abban is közösek, hogy a harmincas években rögzített liturgián kívüli használati célokat és módokat mintegy visszahozták, megerősítették. A kegytemplom esetén természetesen ilyen

Megrendelő / Client:
Vértessomló Római Katolikus Plébánia

Generáltervező / General planning:
Hetedik Műterem Kft.

Felelős építész tervezők / Lead architects:
Biri Balázs, Szabó Levente DLA

Építész munkatárs / Fellow architect:
Rátgéber László

Falkép restaurálás / Wall painting restoration:
Horváth Ferdinánd, Mogyorósi Fanni

Építéstörténeti tudományos dokumentáció /
Building history documentation:
Smohay András

visszaidézésről nem lehet szó, ám a hitéletbeli használat mintegy kikövetelte a templomteret kikerülve megközelíthető, építészet- és liturgia-történeti kiállításokra használható, helyreállított tetőgeometriájú folyosót és az ex voto-vitrinnek-
kel ellátott közösségi termet.

A kegytemplom, nevéből adódóan is, évente többször ad helyet zárándoklatoknak; a szabad-téri misézőhely kialakítása, a keresztúti stációk felújítása a következő fázisban történik meg. Ugyanakkor nem szabad elfelejteni, hogy a templom a helyi közösség lelki otthona is: a közösség tagjainak jelenlétével a tér folyamatosan alakul, változik. Ez a változás ráadásul kétirányú, hiszen a hívők a templombelső új, egységes megjelenését magukkal viszik, és máshol, akár az otthonukban visszaidézik, újraalkotják.

Taste and See How Sweet the Lord Is

Renovation of the Shrine of Our Lady of the Sickle, Vértessomló

Consecrated at the end of 2024, the Shrine of Our Lady of the Sickle located in Vértessomló was a late-Baroque style building with an eclectic interior design influenced by past eras up until its renovation. However, the consecration of the altar did not close the chapter on the church's modern architectural history, as further construction stages provide opportunities to write more new chapters. The renovation of the pilgrimage church resulted in a minimalist liturgical space, but this was not done with the intention of purism. The renovation project did not involve destruction; quite the contrary, due to the need for technical renovation, it resulted in the preservation of the church's apse. The present-day minimalist style interior design of the church complies with the guidelines of the Athens and Venice Charters, meaning that parts that cannot be reconstructed have been replaced with contemporary components, in this case homogeneous, neutral-colored framed murals. At the same time, in addition to the restoration of the fine arts and liturgical objects, experts also made the apse wall paintings that had been uncovered exposed and visible. The old, incongruous altarpiece facing the congregation was removed from the church, and the symmetry of the space was restored by placing a new altar made of solid oak and bronze in the geometric center of the apse, which is the focal point of the liturgical space. Outside the arch evoking the foundation walls of the presumably medieval central chapel, but still within the sanctuary space raised by a step, a space for preaching was created, with a triple combination of an ambo, a disused but renovated pulpit as well as a baptismal font.